

Szél Dávid

TABUK ÉS DILEMMÁK
A KAMASZOK
NEVELÉSÉBEN

Az identitáskereséstől az önállóságig
9-18 éves korig

Szél Dávid: *Tabuk és dilemmák a kamaszok nevelésében*
– *Az identitáskereséstől az önállóságig – 9-18 éves korig*

© Szél Dávid, 2023

© Előszó, Hajós András, 2023

Szerkesztő: Tiszóczy Tamás
Szaklektor: dr. M. Ribiczey Nóra
Borító: Láng Zsófia

A szerző fotója: Reviczky Zsolt

HVG Könyvek, Budapest, 2023
Kiadóvezető: Budaházy Árpád
Felelős szerkesztő: Tanács Eszter
www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-565-305-8

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképeszeti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős kiadó: Szauer Péter

Nyomdai előkészítés: Kedves László

Nyomás: Generál Nyomda Kft.
Felelős vezető: Hunya Ágnes

TARTALOM

Hajós András előszava	9
1. NYITÁS	15
2. ELMÉLET	25
Történeti kitekintés	25
Teens, teenagers, tweens, tweenagers	28
A kamaszkor meghatározása	34
A kamaszkor eleje	39
A kamaszkor vége	45
A kamaszkor szakaszai	50
3. DACKORSZAK 2.0	62
A normatív és az akcidentális krízis	67
Minőségi és mennyiségi jelenlét	74
4. CSALÁDOK, HATÁROK, KORTÁRSÁK	82
Nyolc nevelési alapforma	88
Öt családtípus	96
Határképzés	105
Kortársak	108
Bullying, cyberbullying	116
5. NORMALITÁSON INNEN ÉS TÚL	118
Mit jelent (nem) normálisnak lenni?	118
Kik és hogyan segítenek?	125

Hogy vannak a kamaszok általában?	128
Hogy vannak a kamaszok egészen konkrétan?	132
Honnan lehet tudni, ha baj van?	135
Kamaszkori bűnelkövetés	143
6. TANULÁS	146
Alsó-felső átmenet	155
Intézményváltás	163
Egy a sok célkitűzési stratégiából	165
Egy tanulásmódszertani trükk	
és egy-két tanulásmódszertani know-how	169
Házi feladat	175
7. TOVÁBBTANULÁS	178
Koncepcionális problémák	179
Honnan lehet megismerni a jó iskolát?	184
Honnan lehet megismerni a jó tanulót?	192
Milyen legyen a középiskola?	194
Miben, mikor, kinek és hogyan kell döntést	
hoznia a továbbtanulással kapcsolatban?	203
Mi van, ha a gyerekem SNI-s vagy BTMN-es?	206
Mi van, ha a gyereket nem érdekli	
semmi sem? Mi van, ha a gyereket nem	
szeretne továbbtanulni?	207
Min múlik, hogy milyen a felvételi eljárás?	209
Mi történik a felvételi után?	210
Érettségi, egyetemi felvételi	212
8. DROGOK	215
Drogprevenációs alapismeretek	
– az egyik megközelítés	215
Drogprevenációs alapismeretek	
– egy másik megközelítés	217
Megelőzési és megoldási lehetőségek	231

Szülőként mikor és hogyan érdemes a drogtémát szóba hozni?	234
Amikor tényleg baj van	248
9. KÜTYÜK	250
Mentalizáció – (megint)	259
A képernyőfogyasztás lehetséges funkciói	261
A képernyőfogyasztás tartalma	265
Gépfüggőség	276
Kiberbiztonság	277
Alternatívák	284
Riogatás helyett – egy másik narratíva	291
10. SZEX, SZEKUALITÁS, SZERELEM	299
Biológiai redukcionizmus	299
Lehetetlen törvények	305
Ellentmondásos viszony	308
Szexuális nevelés otthon	312
Segítő oldalak és könyvek	323
Szerelem és szex	326
Magánélet	335
Szexuális erőszak	339
Szexuális kisebbségek	342
11. PORNÓ	360
Pornó prepubertáskorban	364
Pornó kiskamaszkorban	365
Pornó középkamaszoknál	366
Pornó nagykamaszkorban	369
12. TESTÉKSZEREK, TETOVÁLÁSOK, ÖLTÖZKÖDÉS, HAJVISELET	373
Testékszerek	375
Tetoválás	380
Öltözködés és hajviselet	383

13. PÉNZ, ZSEBPÉNZ	386
Fényév távolság	387
Ellentmondásos viszony	392
Zsebpénz	396
14. KLÍMA-, HÁBORÚ- ÉS JÖVŐSZORONGÁS	401
Három az egyben	402
A szorongás lélektana	408
A zárt gondolkodás pszichológiája	412
Tényszerű, érzékeny őszinteség és kreatív öncsalások	417
15. ZÁRÁS – HOGYAN SEGÍTSÜK A GYEREKET A KIRÖPPENÉS FELÉ VEZETŐ ÚTON	421
Utószó	425
Köszönetnyilvánítás	429
Jegyzetek	433
Név- és tárgymutató	449

HAJÓS ANDRÁS ELŐSZAVA

Ritkán ajánlok könyvet másoknak, pláne nyilvánosan, írásban. Minek álljak én más bukásának az útjába!?! Amúgy meg, nem is értek semmihez, délutánra néha már a reggeli gondolataimmal sem értek egyet. Persze végeztem egyetemet, tanultam pedagógiát, pszichológiát is, és felneveltem félig két gyereket. Az olvasóra bízom, hogy vajon két egész gyereket félig, vagy két felet teljesen... Én nem tudnék rá válaszolni. Ők időnként elmondják, hogy nevelésük során mi mindent rontottam el. Én ilyenkor belül ünnepelek, hisz nekem mondják! Valamit tehát talán mégis jól csináltam.

Különb is: az, hogy van két gyereke az embernek, a TikTokra elég, szakirodalomba azonban kevés. Miért merészeltem mégis eleget tenni Dávid felkérésének? Mert elolvastam a könyvet, és az első perctől megragadott valami a sorok közül-mögül. A szemlélet, a hozzáállás. De mi az, hogy „szemlélet”?

Sajnos ma már divatjamúlt, hogy egy szerző szerény. Ritka, ha egy könyv nem a soraival akar tanítani, hanem sorközeivel. Ma a direkt tanítások, hangzatos és rövid megmondások korát éljük. Az interneten minden második influenszernél van egy felbrandelt kulcs az élethez.

Jobb sorsra érdemes tudósok is igyekeznek spontánra sminkelve és bevilágítva összefoglalni életművüket harminc másodpercben. Nehogy a genZ elkattintson, mert utánafut a szponzor is!

Korunk a hangzatos, kérészéletű internetigazságok függője. Mindenki megmond, vagy éppen megtagad, lehetőleg véglegesen, de legalábbis holnap reggelig. Ez a médiakörnyezet málnalekváros mézbombonként vonzza magához agyunk cukorfüggéshez hasonló szomjazását a gyors és egyszerű igazságokra.

„10 szabály, ami..” – ha így kezdődik valami, én megőrülök. De akkor is, ha 6 vagy 12... Nincs olyan, hogy tíz szabály. Aki a gyereket *tízszabályok* szerint akarja nevelni, az szabályszerűen elbukik. Persze vannak tudományos megfigyelések, van évszázadok alatt felgyűlt gondolkodói és gyakorlati tapasztalat is. Vannak társtudományos eredmények, megdöbbentő újdonságok, divatok, korszellemek, de tündöklő tévutak, csalfa remények is. Ezekből aztán mindig összeáll egy tudomány mai állása.

De hogy a másik emberhez való viszonyunkban, ebben a titokzatos társastáncban nagybetűs Tények lennének, azt kétlem. Megmásíthatatlan vakhittel, irányváltás nélküli kegyetlen meneteléssel az Északi-sarkot lehet felfedezni, nem egy emberi lény lelkét. Pedig a tét jóval nagyobb egy jégbe tűzött zászlónál. A tét – gyermekeink élete.

Mire építhetünk akkor? Hisz szeretnénk egyre okosabbak lenni, egyre jobban csinálni. A gyermekeinkkel legalább, ha máshol már nem sikerült. Erre való a jó szemlélet. Ezért szerettem és ajánlom ezt a könyvet, mert ez érthető ki belőle. Bár rengeteg tudás és tudományos ismer-

ret is olvasható benne, ez a könyv nem lesz user manual, nincs a 45. oldalon, hogy mitől mos fogat a gyerek. De ha befogadóan végigolvassuk, megérthetjük belőle, hogy mennyi mindent nem tudtunk, vagy szőnyeg alá seper-tünk, vagy éppen jól csináltunk ösztönösen. A könyv nagy erénye, hogy nem csak rólunk, felnőttekről szól. Szeretem, hogy Dávid érti, ebben az egészben mégiscsak a gyerek a lényeg. Ez a könyv azt a szemléletet sugallja, ha jobban akarjuk csinálni, először figyeljünk és értsünk meg többet. Ebből a hozzáállásból még soha nem volt baj. Tessék kérem ezt a könyvet hagyni nyugisan belénkfolyni!

Azért én sem bírom ki, hogy a végére ne mondjak hangzatos kulcsigazságot. Ha én könyvet írnék a gyerek-nevelésről, annak az lenne a címe, „A Gyerek Nem Bir-tokos Eset”. A tartalom összesen egy mondatból állna: nem nekünk vannak gyerekeink, hanem mi lettünk az ő szüleik.

Szerencsére azonban nem kell könyvet írnom, mert Dávid megint írt egy jobbat, úgyhogy olvassák el ezt!

Hajós András
dalszerző, producer
(és könyörgöm, emberek, ne fel iratkozzanak,
hanem be!)

1. NYITÁS

Bérmálás, bár és bát micvá, szembe csepegtetett mérgező folyadék, krokodilmintásra szabott bőr. Különböző kultúrák és különböző vallások szertartásai ugyanazt a célt szolgálják: áttemelni a gyereket a felnőttkorba.

Valami egészen hasonlót szolgál a kamaszkor is. Csak éppen éveken keresztül.

Míg viszont egy beavatási rítus eleje és vége elég egyértelműnek tűnik, addig a kamaszkornál ez koránt sincs így. Bizonytalan a kezdés időpontja, de körülbelül kilencéves korra tehető (hogya miért így gondolom, arról a következő fejezetben lesz szó), a vége viszont teljes homályba vész. A kettő közötti időszak pedig összetett, ellentmondásokkal teli, szép és borzasztó, könnyű és végtelenül nehéz, megható és idegesítő, minden és még annál is több egyszerre.

Így aztán a szülőnek is mindennek és még annál is többnek kell lennie, hiszen a kamasz gyerekhez éppúgy meg kell tanulnia alkalmazkodni, mint az éjszakát nem átalvó, bepisiló, botladozó, gügyögő gyerekhez.

A kamasz gyerek ugyanis nem egy új gyerek. Ugyanaz, aki korábban is volt, csak közben mégis teljesen más lett. A szülő viszont nem a kamaszkor zavarba ejtő, idegen

vagy éppen eszköztelen pontjain csöppen bele a gyereke életébe, még akkor sem, ha az sokszor nem különösebben rokonszenves. És ahogy a kamasz, úgy az őt nevelő (?) szülő sem új alapesetben, őt sem akkor delegálták a családba.*

A kamaszok viszont csak a múltjukkal, gyerekkorukkal együtt értelmezhetők. És ahogy a gyerekeket, úgy a kamaszokat sem kell megváltoztatni. Kísérni kell, támogatni, számukra elérhetőnek lenni, elfogadni, megérteni őket, belülről, mélyen megérteni. Erre ugyanis igazán szükségük van.

Ezzel kapcsolatban bonyolult dilemma merül fel. Mégpedig az, hogy a *Tabuk és dilemmák a gyereknevelésben – Az altatástól a szexedukációig – 0–9 éves korig*¹ című könyvemben (amely e mostani kötet előzményének tekinthető) több olyan témáról is szó esik – szex és szexualitás, pornó, kütyük, iskolai erőszak, bullying, érzékenység, érzékenyítés, titkok –, ami itt is fel fog merülni. Ismételni nem szeretném magamat, de kihagyni sem lehet ezeket a témákat – röviden, ehhez a korosztályhoz igazítva tehát ezekről itt is lesz szó. Érdemes elolvasni azt a könyvet

* Ebben a könyvben azt nevezem családnak, amit a hozzá tartozók annak tartanak. Lehet ez gyermektelen család is, ám mivel ez a kötet mégiscsak a gyerekekről szól, itt családon a gyerekes családokat értem. De lehetnek ezek egyszülős, többgenerációs, nukleáris, mozaik-, szírvány-, örökbe fogadó családok vagy bármi egyéb. Ha ennél hivatalosabb és szebben hangzó definícióra lenne szüksége az olvasónak, akkor íme Vikár György pszichológus meghatározása: „A család olyan szociálpszichológiai egység, amelynek minden tagja a többiek valamilyen pszichológiai szükségletét elégíti ki.”²

is, ugyanakkor ez a kötet az előző ismerete nélkül is érthető lesz.

És ahogy az előzménye, úgy ez sem annyira gyereknevelési, sokkal inkább szülőnevelői könyvnek nevezhető. Annál is inkább, mert Kőrössy Judit pszichológus 2006-os könyvéből³ tudjuk, hogy a szülők többsége – azt hiszem, teljes joggal – úgy gondolja, hogy a gyerekek egyes hároméves koruk között nevelhetők a leginkább, és talán még hatéves korig is formálhatók valamelyest, ezt követően azonban a szülői nevelés egyre kevésbé hatékony. Emellett a szülők szerint a gyerekek nem növik ki a negatív tulajdonságaikat, viszont abban szintén elég határozott állásponton vannak, hogy az iskolában alakul ki a személyiségük alapja. Azt sejtem, hogy sokkal inkább a kortársak egyre erősödő hatása miatt, és nem azért, mert a Nemzeti Alaptanterv (NAT) annyira nagy hangsúlyt fektetne a gyerekek önismeretének, önreflexiójának fejlesztésére.

Most még, itt a *Nyitás*ban az a fontos, hogy az előzményhez hasonlóan ez a könyv is méhkasokba nyúl, mítoszokat rombol, tabukat dönt, dilemmákat vázol fel. Nem azért, mert ebben lelném élvezetemet, hanem azért, mert ez az időszak is tele van tévhitekkel és legendákkal, félreértésekkel és csúsztatásokkal, amelyekhez valamiért ragaszkodunk. Vannak olyan témák is, amelyekkel kapcsolatban rengeteg sztereotípiát és előítélet áll a valódi megismerés útjában, ezeket is megpróbálom lebontani.

A mítoszoknak egyébként jóval tovább gyűrűzik a hatásuk, és sokkal messzebből is érkezik, mint gondolnánk. A társadalmunkat ugyanis mítoszok tartják egybe. Felicia

Pratto amerikai szociálpszichológus és kollégája, a volt Fekete Párduc* Jim Sidanius szerint a „legitimáló mítoszok olyan, attitűdöket, értékeket, hiedelmeket, sztereotípiákat és ideológiákat magukba foglaló gondolatrendszerek, melyek a társas értékek egyenlőtlen eloszlásának gyakorlatát igyekeznek erkölcsileg és intellektuálisan igazolni”.⁴ Az elsőre bonyolultnak ható mondat mögött egyszerű az üzenet: azért használunk mítoszokat, mert igazolnak egy igazságtalan rendszert.** A gyereknevelés és így a kamaszkor kapcsán is érvényben tartunk néhány mítoszt, amelyekkel a saját ügyetlenségünket, tanácstalanságunkat, ijedtségünket, kétségbeesettségünket igyekszünk palástolni. Ilyen lesz például a 3. fejezetben kifejtett *intenzív vagy tökéletes szülőség* mítosza is.

A kamaszkor kapcsán könnyű lenne közhelyekbe belefutni, ezért igyekszem túllépni azon, hogy nem, a kamaszok még akkor sem borzasztóak, ha egyébként néha tényleg azok. Csak nem értjük őket eléggé. Mert ezt már annyian leírták, elmondták. Ahogy egy csomó egyéb

* A Black Panther Party az 1960-as évek végétől az 1980-as évek elejéig működő marxista-leninista és black power politikai szervezet volt, amelyet ha máshonnan nem, hát a *Forrest Gump*-ből ismerhetünk.

** Pratto és Sidanius megkülönböztetnek hierarchiaerősítő és hierarchiagyengítő legitimáló mítoszokat, előbbire példa a szexizmus, a rasszizmus, a protestáns munkaetika és az a gondolat is, hogy a szegények maguk tehetnek arról, hogy nincs pénzük. Hierarchiagyengítő ezzel szemben a szocializmus, a feminizmus és például az amerikai Függetlenségi nyilatkozat. De ezekben igazán nem érdemes itt most belemenni, ezért is szerepel csak lábjegyzetben.

témáról is elérhető már könyv és cikk, podcast és előadás, közben viszont mégsem érzem, hogy a kamaszkor olyan szépen és bőkezűen lenne tárgyalva, mint a várandósság, a szülés és az első egy-két év időszaka.

A kötet fejezetei egy-egy nagyobb, tabukban és mítoszokban, konfliktusokban és dilemmákban dúskáló problémát járnak körül. Az aktuális kutatási eredmények és szakirodalom, a témát jól megvilágító szakkifejezések ismertetése mellett zenei, irodalmi és filmes utalások is bőven lesznek majd: mert a tudomány be-, átszivárog a popkultúrába, a hétköznapi kultúrájába, és fordítva: a tudomány a hétköznapi problémáival foglalkozik. Szóval bőségesen lesznek számok és százalékok és mindenféle idézetek. Emellett a való életből (nem feltétlenül az enyémből) és a terápiás munkámból vett példákkal illusztrálom a fejezeteket. Ezek természetesen úgy szerepelnek, hogy a személyek beazonosításának még az igénye se merülhessen fel, hiszen nem ez a cél. Még akkor sem, ha egyébként lehet, hogy sokan végül mégis magukra vagy másra ismernek. Az ugyanis cél, hogy a történetekkel lehessen azonosulni, de lehessen belőlük tanulni is. Ezek között a történetek között lesznek kézenfogósak, kicsit talán szájbarágósak és nagy szabadságot hagyók is, attól függően, hogy milyen a téma.

A fejezetcímek elég egyértelműen behatárolják, miről esik szó. A tolerancia és az empátia, a nemek egyenlősége, a családi titkok és a transzparens kommunikáció, a tudatosság és a tudatosítás, a tiltás, az engedés és az elengedés, valamint a felelősségvállalás és a nyitott gondolkodás nem szerepel a tartalomjegyzékben, a sorok között viszont elég hangsúlyosan igen.

Előre szólok, nem garantálom, hogy egy kamasz gyereket nevelő család élete teljes egészében megoldódik, ha az elejétől a végéig elolvassa és memorizálja ezt a könyvet. Még csak az sem biztos, hogy sokkal kevesebb lesz a konfliktus, probléma. Jó eséllyel így is, úgy is bele fog a szülő néha gyalogolni a gyereke lelkébe. A cél inkább valahogy annak elfogadása, hogy a problémák a kamaszokat nevelő családok életének szerves részei. Ahogy egyébként a közös nevetések, a jó élmények és annak az öröme is, hogy egyre nagyobb, egyre értelmesebb az a gyerek, aki csak nemrég született, és akivel a kamaszkor végére már komoly, felnőtt dolgokról is lehet beszélgetni.

Ez a könyv tehát nem használati utasítás, és nem is mondja meg a tutit. Irányt, szemléletet próbál, szeretne adni.

Kezdem is rögtön azzal, hogy bár kamaszkorról beszélünk, maga a fogalom több szinten értelmezhető, ráadásul a szinteken belül sem egységes a jelentése:

- egy csomó alszakaszból áll, amelyek olykor átfedésben vannak egymással;
- nagyon máshogy zajlik a kamaszkor szerencsésebb társadalmi közegben, mint a társadalom peremén;
- egy-egy társadalmi rétegen belül is nagy különbségek lehetnek, nagyon más kihívásokkal, problémákkal szembesül ugyanis egy kamasz egy konzervatív vagy egy liberális, egy magasan kvalifikált vagy egy alacsonyan kvalifikált, egy gyakorló vallásos vagy egy ateista, egy sokgyerekes vagy egygyerekes családban, máshogy zajlik az élete egy elvált vagy egyedül-

- álló szülővel együtt élve, hogy a nukleáris, a mozaik- és többgenerációs családokról ne is beszéljünk;
- aztán nagyon más ez az időszak egy nagyvárosban, egy kisvárosban vagy falun, nagyon más Indiában, Kanadában, Svédországban vagy Bulgáriában. Mindennel és mindenkivel persze ez a könyv sem tud foglalkozni, így aztán a bolgár és kanadai kamaszkorról kevésbé lesz szó, a hazairól annál inkább;
 - még két teljesen azonos társadalmi, kulturális, politikai, gazdasági közegeből származó gyerek esetében sem ugyanolyan ez az életszakasz. Gondoljunk csak egy olyan testvérpárra (lehetnek ők akár ikrek is), akik közül az egyik lázadva, a másik magába fordulva éli meg a tízes éveit, az egyik hamar letudja a kamaszkort, a másiknál hosszán elnyúlik;
 - még egy adott kamasz is sokféle lehet, az egyik nap kenyérré lehet kenni, máskor nincs is kenyér.

Szóval akármilyen szűkre vesszük is a társadalmi mintát, a kamaszok mindig sokfélék lesznek, mindig sokféle lesz a kamaszkor. Ennek a komplexitásnak a szem előtt tartásával igyekszik ez a könyv megfogni mindazt, amit a kamaszkor jelent. Vagy mindazt, amit nem jelent.

A kamaszkor ugyanis leginkább megjósolhatatlan, beskatulyázhatatlan. Annál is inkább, mert a kamaszok nem is nagyon szokták engedni, hogy beskatulyázzák őket. Mindegyik úgy érzi, hogy egyedül, még akkor is, ha látványosan pont ugyanúgy öltözködik, pont ugyanazt a zenét hallgatja, pont ugyanúgy beszél a szüleivel, mint a többiek. Kikéri ő magának, hogy ugyanolyan.

BRIAN: You're all individuals!

CROWD: Yes! We're all individuals!

BRIAN: You're all different!

CROWD: Yes, we are all different!

MAN IN CROWD: I'm not...*

És valóban. Nem nekünk, szülőknek kell döntenünk arról, hogy a gyerekünk ugyanolyan-e, mint a többiek, még akkor sem, ha kívülről sokszor úgy is néz ki.

Most már mindjárt kezdődik a könyv, de a *Nyitás*ban még hoznom kell egy analógiát, ami szerintem egész jól leírja a kamaszkor során a szülő-gyerek együttműködést.

Egy olyan környéken élünk, ahol alig vannak főútvonalak, 20 km/h-val szabad csak közlekedni, minden utca azonos rendű, ami azért is zavarba ejtő, mert közben azért vannak szélesebb és kevésbé széles utcák is. No meg minden utca kicsit dimbes-dombos is, tehát nem mindig könnyű belátni a kereszteződéseket.

Amikor vezetni tanultam, a *bizalmi elv* volt az egyik első dolog, amiről a KRESZ-oktatónk beszélt. Azt mondta, hogy bízni kell a másokban, a többi közlekedőben. Ha ugyanis nem bíznánk abban, hogy a többi autós és gyalogos úgy *alapvetően* betartja a szabályokat, akkor

* Az idézet a *Brian életéből* (*Monty Python's Life of Brian*) való, a fordítás így hangzik:

BRIAN: Ti mind egyéniségek vagytok!

TÖMEG: Igen! Mi mind egyéniségek vagyunk!

BRIAN: Ti mind különbözőek vagytok!

TÖMEG: Igen, mi mind különbözőek vagyunk!

EGY EMBER A TÖMEGBEN: Én nem...

megbénulna a forgalom. Akkor megállnánk még a zöldnél is, benézniék minden utcába, még akkor is, ha főútvonalon megyünk.

Nyilván mindig lesznek olyanok, akik megszegik a KRESZ-t, de erre nem lehet építeni. Én sem erre építetek, bízom a KRESZ-ben, bízom a bizalmi elvben, bízom az emberekben, mégis, ha kocsival indulok el itthonról, az első keresztutcán mindenképp benézek balra is, mert pontosan tudom, hogy a vezetők zöme nem néz be jobbra, azaz nem néz be a mi utcánkba, oda, ahonnan épp jövök, és nem is tartja be a 20-as sebességhatárt. Ha itt a KRESZ és a *bizalmi elv* szerint vezetnék, jó eséllyel már nem élnék. Pedig van ám egy azonos rendű utcák találkozására, tehát a jobbkez-szabályra figyelmeztető tábla a kereszteződés előtt. Két és fél éve lakunk itt, tegnap vettem észre. Viszont ha jön kocsi balról, és nem áll meg, azért dudálok egyet, hátha legközebb eszébe jut az a jobbra tekintés.

Szóval kényes, érzékeny és életveszélyes egyensúly ez. És valami ilyesmi a szülőség is. Alapvetően ott a bizalmi elv, de azért figyelni kell. Általában is, de a kamaszkor során aztán pláne. És minél jobban halad előre egy gyerek ebben az életszakaszban, annál inkább így lesz ez. Ha a szülő nem bízik a gyerekében, minden utcába benéz, akkor lelkileg megfojtja, megnyomorítja őt, ha viszont teljesen a bizalmi elvre épít, akkor könnyen lehet, hogy a gyerek olykor azért visszaél a bizalommal.

Ahogy arra majd a 3. fejezetben rá fogok mutatni, nem is annyira különbözik egymástól a dackorszak és a kamaszkor, mindkettőnél a régi határok feszegetése és az újak megtalálása a cél, csak a dackorszaknál az újakat

sokkal inkább a szülő jelöli ki. A kamaszkorban viszont az új határokhoz sokkal kevesebb köze lesz már a szülőnek. Legalábbis elsőre tűnhet úgy. És ez még csak nem is biztos, hogy baj.

Innen nézve (és sok más irányból nézve is) tehát a kamaszkor a kiporciózott, finoman adagolt szülői hátrább lépés és felülemelkedés időszaka. Ehhez kívánok minden kilenc és tizennyolc év közötti gyereket nevelő szülőnek sok sikert. Menni fog!